

Ryszard Żelichowski

NOWY ŁAD NA ANTYLACH HOLENDERSKICH

Streszczenie

W wyniku reformy konstytucyjnej przeprowadzonej w Królestwie Niderlandów w październiku 2010 roku, dotychczasowe Antyle Holenderskie zostały rozwiązane. Obecnie Królestwo Niderlandów składa się z czterech państw autonomicznych: Niderlandów, Aruby, Curaçao i Sint Maarten oraz trzech specjalnych gmin: Bonaire, Sint Eustatius i Saba (BES). Specjalne gminy noszą teraz nazwę Karaibskich Niderlandów (*Caribisch Nederland*). Nowe kraje autonomiczne mają własne rządy i parlamenty. Gminy specjalne mają dwa poziomy władz. Pierwszy poziom reprezentuje władze centralne Królestwa Niderlandów, a drugi władze lokalne w postaci Rady Wysp (*Eilandsraad*).

Głową państwa jest król Willem-Alexander. Polityka zagraniczna i obronna Karaibskich Niderlandów pozostaje w gestii Królestwa Niderlandów z jednym tylko ministrem spraw zagranicznych i jedną służbą zagraniczną. Kraje Aruba, Curaçao i Sint Maarten mają swoje własne Wydziały Spraw Zagranicznych. Na Sint Maarten instytucja ta nosi nieco inną nazwę – Departament Spraw Zagranicznych.

Począwszy od 1 stycznia 2011 roku na Bonaire, Sint Eustatius i Saba oficjalnym środkiem płatniczym jest dolar amerykański. W krajach Curaçao i Sint Maarten, tymczasowo pozostał w obiegu gulden antylski (*Antilliaanse Gulden*), do czasu zastąpienia go przez guldena Karaibskich Niderlandów.

Królestwo Niderlandów jest członkiem Unii Europejskiej. Aruba, Curaçao i Sint Maarten mają status krajów i terytoriów zamorskich UE, a tym samym nie są częścią UE.

Nazwa Karaibskie Niderlandy nie obejmuje krajów autonomicznych i odnosi się tylko do tych wysp karaibskich, które są częścią podziału administracyjnego Królestwa Niderlandów. Natomiast termin Karaiby Holenderskie odnosi się do wszystkich wysp karaibskich w ramach Królestwa Niderlandów.

Słowa kluczowe: *Karaibskie Niderlandy, Antyle Holenderskie, nowy status polityczny, terytoria zamorskie Unii Europejskiej*

1. Wprowadzenie

W 2005 roku w Królestwie Niderlandów zapoczątkowano kolejną po drugiej wojnie światowej reformę ustrojową, która radykalnie zmieniła relacje metropolii z jej dotychczasowymi terytoriami zamorskimi, w tym także z Antylami Holenderskimi. Brak stosownej literatury w języku polskim oraz skomplikowana materia tych relacji doprowadziła do chaosu informacyjnego. Celem tego tekstu jest jego uporządkowanie.

Wspomniana reforma ustrojowa, zakończona w dniu 10 października 2010 r., zaowocowała powstaniem nowej struktury Królestwa Niderlandów, które w istocie przeistoczyło się w państwo federalne¹. Składają się nań cztery autonomiczne państwa² i trzy gminy specjalne³, w źródłach krajowych nazywane czasami zamorskimi. Państwa te, obok Królestwa Niderlandów, to Aruba, Curaçao, Sint Maarten (skrót ACS), zaś gminy specjalne to Bonaire (łącznie z Klein Bonaire), Sint Eustatius i Saba (skrót BES), nazywane obecnie Karaibskimi Niderlandami (*Caribisch Nederland*)⁴.

W literaturze polskojęzycznej Królestwo Niderlandów nazywane jest najczęściej Holandią i nazwa ta odnoszona jest także do jego terytoriów zamorskich⁵. Niesłusznie. Dla porządku terminologicznego wyjaśniam, że Królestwo

¹ Chociaż bardziej adekwatne byłoby, moim zdaniem, zastosowanie tu pojęcia państwa regionalnego, głównie ze względu na znaczne oddalenie jego części składowych. Państwo federalne to forma państwa o złożonej strukturze prawno-administracyjnej, której cechą charakterystyczną jest to, że składa się ono z części posiadających znaczącą autonomię nie tylko w zakresie rządzenia, ale i stanowienia prawa. Wspólny jest natomiast najważniejszy element wspólnej polityki, czyli kwestie spraw międzynarodowych i bezpieczeństwa. W teorii stosunków międzynarodowych niektórzy badacze uważają, że państwo regionalne jest także formą państwa federalnego. Jak pisze A. Sroka (2008, s. 25), w państwie regionalnym „gwarantowana jest autonomia regionalna, zapewniona jest samorządność dla zarządzania własnymi sprawami na poziomie konstytucyjnym, ustawodawczym, administracyjnym, jakkolwiek zawsze podporządkowana strukturze państwowej”. Klasyfikację państw z ich szerokim omówieniem zob. M. Sobczyński (2006, s. 58, 136 i n.).

² W języku niderlandzkim różnica pomiędzy pojęciami „land” (kraj) i „staat” (państwo) odnosi się do stopnia zorganizowania i autonomii. Państwo to kraj, który posiada wykształcony aparat władzy i autonomię pozwalające mu wchodzić w skład związku państw lub federacji.

³ W języku niderlandzkim *bijzondere gemeenten* oznacza gminy o statusie specjalnym. Prawidłowa terminologia zob. np. <http://www.informatorekonomisch.msz.gov.pl/pl/europa/niderlandy/?printMode=true> (dostęp: 28.10.2014).

⁴ Zgodnie z intencją autorów tej nazwy chodzi tu o podkreślenie, że są to Karaiby urządzone na modłę Niderlandzką, a nie Niderlandy na Karaibach (w języku polskim odpowiednia wówczas byłaby nazwa Karaibskie Niderlandy).

⁵ Zob. hasło: Holandia Karaibska; http://pl.wikipedia.org/wiki/Holandia_Karaibska (dostęp: 28.10.2014), jak i Niderlandy Karaibskie, proponowana w innych publikacjach

Holandii istniało jedynie w latach 1806–1810 i zostało stworzone przez Napoleona Bonaparte dla brata Ludwika. Przez wiele lat nazwę tę w języku polskim nieprawidłowo rozciągano na powstałe w 1815 roku Królestwo Niderlandów. Absurdalność tej nazwy zwiększa fakt, że kraj ten składa się z dwunastu prowincji, w tym z dwóch Holandii – Północnej i Południowej. Od 1997 roku, w wyniku zabiegu filologów i polityków, kraj ten w Polsce oficjalnie doczekał się właściwego tłumaczenia nazwy państwa – Królestwa Niderlandów (j. nid.: *Koninkrijk der Nederlanden*). Choć w wyniku przyzwyczajenia w powszechnym użyciu znajdują się będą wciąż określenia takie, jak Holandia i Holender; mieszkańiec tego kraju to Niderlandczyk, zaś język, którym się posługuje to niderlandzki, a kraj jego zamieszkania to Niderlandy (Vandeputte, Koch 1995).

Podobnie ma się sprawa z Antylami Holenderskimi, w języku niderlandzkim nazywanymi *Nederlandse Antillen*, w języku angielskim *The Netherlands Antilles*, jedynie w języku papiamentu *Antia Hulandes*, co mogłoby być uznane za odpowiednik polskiego tłumaczenia! Tymczasem w różnych okresach swych dziejów owe sześć wysp tworzyły różne struktury organizacyjne o zmieniających się nazwach. Do 1936 roku obszar ten to Curaçao i Terytoria Przyporządkowane (j. nid.: *Curaçao en Onderhorigheden*), w latach 1936–1948 to Dependencja Curaçao (j. nid.: *Gebiedsdeel Curaçao*), zaś w okresie 1948–1986 Niderlandzkie Antyle (j. nid.: *Nederlandse Antillen*, w j. pol. Antyle Holenderskie).

W 1922 roku dokonano zmian w Konstytucji, z której usunięto sformułowanie „kolonie”, zaś w 1936 roku zmieniono nazwy niektórych instytucji. I tak Stany Kolonialne Curaçao i Stany Kolonialne Surinamu (Parlamenty) uzyskały nazwę Stanów Curaçao i Stanów Surinamu. Składały się one z piętnastu członków – dziesięciu z nich pochodziło z bezpośrednich wyborów, a pięciu z mianowania przez gubernatora. W lutym 1945 roku zlikwidowano Ministerstwo Kolonii, które po wielu zmianach nazw i zadań, weszło w skład Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Stosunków Wewnątrzpaństwowych (j. nid.: *Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*)⁶. Zgodnie ze sformułowaniami w Statucie Królestwa z 1954 roku Antyle Holenderskie w skład Królestwa Niderlandów weszły jako jeden kraj.

Choć spór o nazwy te w świetle najnowszej reformy ustrojowej Królestwa Niderlandów nabiera charakteru historycznego, dla zrozumienia zaszyły tam

– http://www.mapnall.com/pl/Mapa-Niderlandy-Karaibskie_1150023.html (dostęp: 28.10.2014) nie oddaje specyfiki relacji metropolii z terenami zamorskimi zawartej w nazewnictwie.

⁶ Na Kolonie lub Terytoria Zamorskie Królestwa Niderlandów (*Koloniën* lub *Overzeese*) składały się: Indie Holenderskie (Nederlands-Indië, do 1949 roku łącznie z *Nederlands-Nieuw-Guinea*); Holenderska Nowa Gwinea (Nederlands-Nieuw-Guinea, 1949–1962), Gujana Holenderska (Nederlands-Guiana, do 1954 roku) oraz Curaçao i Terytoria Przyporządkowane (do 1954 roku).

zmian konieczne będzie jednak przypomnienie kilku podstawowych faktów z przeszłości tej części świata. Nie miejsce tu na ich szczegółowe omówienie, na ten temat istnieje obszerna literatura, w tym także kilka publikacji w języku polskim (Ferro 1997; Boxer 1980; Balicki, Bogucka 1989; Sobczyński 2006). W tekście poniższym skupię się jedynie na tych terytoriach, które po drugiej wojnie światowej związały się na pewien czas z Królestwem Niderlandów (Republika Indonezji, Republika Surinamu), odciskając swoje piętno na polityce wewnętrznej państwa, a także przyczyniły się do powstania fundamentalnych aktów ustrojowych, wpływających na życie polityczne i społeczne Antyli Holenderskich w XXI wieku.

2. Od utraty Indonezji do Królestwa Nowego Stylu

2.1. Indonezja

W poniższej narracji odejdę na chwilę od tematyki Antyli Holenderskich i poświęcę parę zdań dramatycznym związkom Indonezji z metropolią. Stworzone w Niderlandach instytucje dla ziem leżących na Archipelagu Indonezyjskim, penetrowanym przez kupców z delty rzek Renu, Skaldy i Mozy od końca XVI wieku, ukształtowały współczesność Antyli. Choćby powstała w 1602 roku Zjednoczona Kompania Wschodnioindyjska (skrót w j. nid. VOC)⁷, porównywana do współczesnych koncernów międzynarodowych, pierwsza na świecie kompania akcyjna, która od Stanów Generalnych (Parlamentu) Republiki Zjednoczonych Prowincji⁸ otrzymała monopol na handel z Azją. Kompania uzyskiwała uprawnienia do zawierania traktatów z lokalnymi władcami, prowadzenia działań wojennych i prawo do bicia własnej monety (Zumthor 1968, s. 258 i nast.; Balicki, Bogucka 1989, s. 157 i nast.). Celem Kompanii była maksymalizacja zysków dla swoich udziałowców, a nie podbój terytorialny. Nad terenami, które znalazły się w jej strefie wpływów powiewała flaga Kompanii, ich związek z metropolią przejawiał się głównie w nazewnictwie budowanych miast, portów i umocnień, a nie w symbolice państwowej, jak miało to miejsce w przypadku Hiszpanii, bądź Anglii. Kompania upadła w 1795 roku w wyniku generalnie, jak byśmy to dzisiaj powiedzieli, nierzetelnej konkurencji i zżerającej ją w XVIII w. korupcji. Pochodzące z owego okresu nowe rozwinięcie skrótu VOC (j. nid.:

⁷ W oryginale (j. nid.) *De Vereenigde Oostindische Compagnie*, w obecnej pisowni *Verenigde Oost-Indische Compagnie* (skrót VOC). Polskie tłumaczenie Holenderska Kompania Wschodnia nie oddaje specyfiki nazwy organizacji i terytorium, na którym VOC koncentrowało swoją działalność.

⁸ Holandia, Zelandia, Fryzja, Utrecht, Geldria, Groningen i Overijssel. W literaturze najczęściej Republika Zjednoczonych Prowincji, choć w rzeczywistości była to Republika Siedmiu Zjednoczonych Prowincji Niderlandzkich (j. nid.: *De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden*).

Vergaan Onder Corruptie, w tłum.: zatonała w wyniku korupcji), stanowi smutny dowód upadku unikalnej w swoim czasie instytucji, wyznaczającej aktualne standardy w bankowości i handlu zagranicznym. Koniec XVIII wieku przyniósł nie tylko koniec VOC, ale także zakończył okres świetności Republiki Siedmiu Zjednoczonych Prowincji. W pierwszym okresie wpływów francuskich, w tzw. Republice Batawskiej (1795–1806), Kompania i jej aktywa zostały znacjonalizowane i w 1799 roku VOC zakończyło swój żywot. Po krótkich rządach Ludwika Napoleona, brata Napoleona Bonaparte i stworzonego dla niego Królestwa Holandii (1806–1810), całe Niderlandy stały się częścią Cesarstwa Francuskiego, a ich kolonie w Azji Południowo-Wschodniej dostały się pod zwierzchnictwo Anglii. Utworzone mocą decyzji traktatu wersalskiego Królestwo Niderlandów, z królem Willemem I (1815–1840), otworzyło nowy rozdział w historii tych ziem, tym razem niepodległego kraju łączącego pod jednym berłem Niderlandy Południowe i Północne.

Dla terytoriów leżących w Archipelagu Indonezyjskim, przypadłym w spadku nowemu królestwu, zaczęto posługiwać się określeniem Niderlandzkie Indie (j. nid.: *Nederlands-Indië*) lub Niderlandzkie Indie Wschodnie (j. nid.: *Nederlands-Oost-Indië*, *Oost-Indië* lub *Indië*), w języku polskim Holenderskie Indie Wschodnie (Laskowska 2012, s. 33 i n.)⁹. Terytoria zamorskie zostały zwrócone przez Anglików rządowi Królestwa Niderlandów (z wyjątkiem Malakki i Półwyspu Malajskiego, odstąpionych Anglii w 1824 roku po podpisaniu traktatu angielsko-holenderskiego). W XIX wieku przez Holenderskie Indie Wschodnie przetoczyły się liczne powstania. W latach 1825–1830 doszło do wybuchu powstania ludności tubylczej na Jawie i na Sumatrze. Spokój udało się tu przywrócić dopiero w 1837 roku. W latach 1873–1908 Niderlandy prowadziły walki o podporządkowanie prowincji Aceh¹⁰ na Sumatrze (Hoff 1998, s. 95 i nast.; Dold 2001, s. 13 i n.). W XX wieku, w okresie międzywojennym, nastąpiło rozbudzenie świadomości narodowej Indonezyjczyków. Utworzyli oni partie polityczne, z których najważniejsze znaczenie uzyskały Indonezyjska Partia Narodowa (z Ahmedem Sukarno na czele) i Indonezyjska Partia Komunistyczna.

Druga wojna światowa zmusiła władze Królestwa Niderlandów do nowego spojrzenia na Indonezję (Wesseling 1995, s. 285 i nast.). Proklamowana w 1945 roku Republika Indonezji nie zgodziła się na powrót do dawnej metropolii i ogłosiła niepodległość. Po próbach siłowego przywrócenia dawnego porządku, Niderlandy, pod presją ONZ i mocarstw zachodnich, uznały prawo tej części swoich dawnych posiadłości do niepodległości i w 1949 roku zgodziły się na utworzenie Republiki Indonezji (Hoff 1998, s. 227 i nast.) (rys. 1). Próby budowy Unii Holendersko-Indonezyjskiej, a następnie Stanów Zjednoczonych

⁹ Holenderskie Indie Wschodnie istniały w latach 1750–1941 (lata 1941–1945 to czas okupacji japońskiej).

¹⁰ Także *Atjeh* lub *Achin*.

Indonezji zakończyły się fiaskiem. Indonezja zerwała Unię, a w 1960 roku także stosunki dyplomatyczne z Królestwem Niderlandów nacjonalizując mienie należące do obywateli tego państwa¹¹ (Balicki, Bogucka 1989, s. 412; Sobczyński 2006, s. 123–125).

Rys. 1. Indonezja

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna

2.2. Surinam

Choć Republika Surinamu nie wchodzi od 1975 roku w skład Królestwa Niderlandów, posługuje się językiem niderlandzkim i od 2005 roku należy do Niderlandzkiej Unii Językowej¹². Oznacza to, że współkształtuje współczesny język niderlandzki, a powstająca tam literatura należy do kanonu lektur obojętnych państw tego obszaru językowego. Republika Surinamu (j. nid.: *Suriname*, *Republiek Suriname*) to państwo w północno-wschodniej części Ameryki Południowej, położone nad Oceanem Atlantyckim z liczbą około 0,5 mln mieszkańców. W jego skład weszła także Gujana Holenderska (j. nid.: *Nederlands-Guiana* lub *Nederlands-Guyana*) będąca wspólną nazwą dla kolonii Niderlandów (Berbice i Essequibo) rozciągającej się od rzeki Orinoko do Amazonki (Goslinga 1985; Buddingh 1995) (rys. 2).

Tak jak pozostałe terytoria zamorskie, ziemie te znalazły się w obrębie działalności handlowej kupców z Niderlandów już u schyłku XVI wieku, jednakże ich zdobywcą był Anglik. W czasie drugiej wojny z Anglią, komandor

¹¹ Stosunki dyplomatyczne zostały przywrócone w 1963 roku.

¹² Lub Unia Języka Niderlandzkiego (j. nid.: *Nederlandse Taalunie*).

Rys. 2. Surinam

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna

Abraham Crijnsen stojący na czele floty wysłanej przez prowincję Zelandię¹³, w zwycięskiej walce zajął Surinam. W pokoju w Bredzie zawartym w 1667 roku Zjednoczone Prowincje dokonały najgorszej w historii swoich podbojów (z dzisiejszego punktu widzenia!) wymiany ziem. W zamian za Surinam i kilka wulkanicznych wysp należących do Południowych Moluków, Brytyjczycy otrzymali od Kompanii Nowy Amsterdam (dzisiejszy Nowy Jork) (Balicki, Bogucka 1989, s. 252–253). Zamianę przypieczętowała jednak dopiero trzecia wojna z Anglią (1672–1674), zakończona 19 lutego 1674 r. pokojem w Westminster.

¹³ W ramach działań powstałej w 1621 roku Holenderskiej Kompanii Zachodnio-indyjskiej (j. nid.: *West-Indische Compagnie*, WIC). Wzorowała się na VOC, a jej główną siedzibą była wyspa Curaçao.

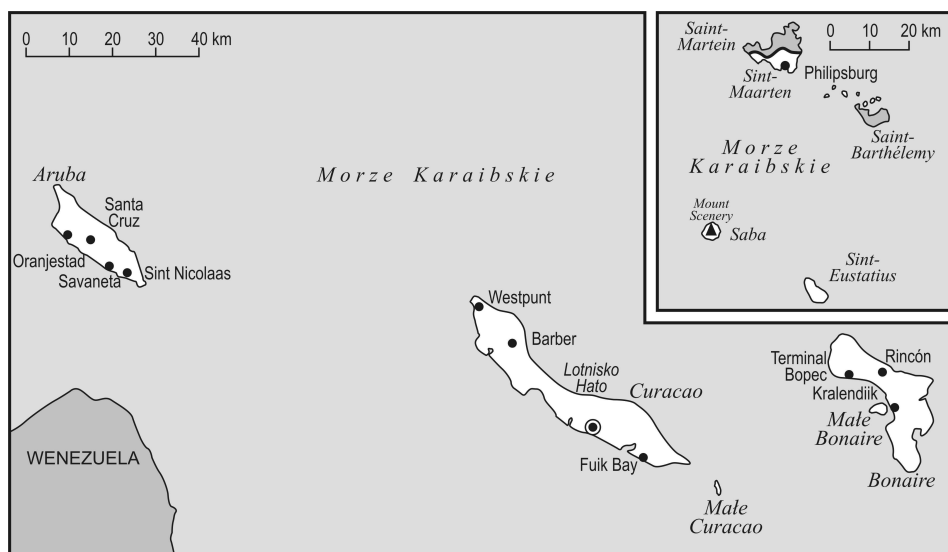
Utrwalał on ustalenia z 1667 roku. Holendrzy opuścili Nowy Amsterdam, a Surinam wszedł ostatecznie w posiadanie Republiki. Do tego Brytyjczycy objęli w posiadanie także tzw. Nowe Niderlandy (potocznie nazywane Nową Holandią, obecnie obszar miasta Albany¹⁴), kolonię założoną w 1614 roku u ujścia Rzeki Hudsona w Ameryce Północnej.

W czasie pierwszej wojny światowej Królestwo Niderlandów pozostawało neutralne. W kolejnej wojnie światowej tradycji tej, pielęgnowanej od XIX w., nie uszanowały Niemcy hitlerowskie. Dnia 10 maja 1942 roku zaatakowały Niderlandy. Surinam i Dependencja Curaçao stały się jedynymi częściami Królestwa niezajętymi przez wroga. Fakt ten miał wielkie znaczenie symboliczne dla morale mieszkańców okupowanego kraju. Nad terytoriami tymi powiewała wciąż flaga Niderlandów, choć rząd ich znajdował się na emigracji w Londynie. Miały one też ważne znaczenie strategiczne. Były tam pokłady boksytu, minerału niezbędnego dla metalurgii oraz rafinerie ropy naftowej, które (łącznie z Arubą) dostarczały połowę produkcji paliw dla lotnictwa aliantów. Surinam zagrożony był inwazją lądową z Francuskiej Gujany podporządkowanej kolaboracyjnemu rządowi w Vichy. W październiku 1941 roku przybyły tam pierwsze siły alianckie. Już w 1942 roku królowa Wilhelmina w programie emigracyjnego Radia Oranje uznała obszar ten za niezależny (Oostindie, Klinkers 2001, s. 28 i 33). Po zakończeniu wojny stało się oczywiste, że w obu tych regionach nie jest możliwy *status ante*.

2.3. Antyle Holenderskie

Ważną rolę w historii współczesnych Niderlandów odegrały obszary autonomiczne w Małych Antylach (Ameryka Środkowa) obejmujące trzy wyspy na Morzu Karaibskim u wybrzeży Wenezueli (Wyspy Zawietrzne): Arubę (180 km²), Bonaire (288 km²) i Curaçao (444 km²), w skrócie nazywane ABC oraz trzy mniejsze na wschód od Portoryko (Wyspy Nawietrzne): Saba (13 km²), Sint Eustatius (21 km²) i południowa część Sint Maarten (34 km²). Część północna należy do Republiki Francuskiej i nazywa się Saint-Martin (rys. 3). W 1949 r. wyspy te utworzyły połączone terytorium zależne Antyli Holenderskich, a w pięć lat później weszły w skład Królestwa Niderlandów. Władzę ustawodawczą sprawował jeden lokalny parlament (Stany Generalne Antyli Holenderskich) oraz rząd powoływany przez gubernatora z nadania królewskiego. Gubernator stał także na czele rządu i wchodził w skład rządu centralnego. Ponieważ reprezentował on interesy Królestwa, nie był odpowiedzialny za decyzje rządu, z których ministrowie rozliczali się przed Stanami Antyli Holenderskich. Rząd centralny w Hadze odpowiadał za politykę zagraniczną i obronę Antyli.

¹⁴ Nieuw-Nederland (j. ang.: *New Netherland*, j. łac.: *Nova Belgica* or *Novum Belgium*).

Rys. 3. Antyle

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna

Nieco oddzielnym torem biegła historia Aruby (rys. 4), której w tym miejscu warto poświęcić kilka zdań. Choć Arubę odkryli w 1499 roku hiszpańscy podróżnicy, w 1636 roku przejęta została przez Holendrów¹⁵. W latach 1807–1816 z powodu wojny z napoleońską Francją, Aruba znalazła się w rękach angielskich. W 1824 roku odkryto tam złoto, które wydobywane było przez angielską firmę aż do 1916 roku. W 1879 roku na Arubie zaczęto wydobywać także fosforyty.

Gdy 10 maja 1940 roku Królestwo Niderlandów znalazło się w ogniu drugiej wojny światowej, Aruba zagrożona została atakami niemieckich okrętów podwodnych. Już 10 maja tego roku na wyspie wylądowali francuscy marynarze w celu pomocy w obronie Aruby. Rafinerie ropy de Lago i de Arend zostały zabezpieczone, ale dopiero przystąpienie w 1941 roku Stanów Zjednoczonych do wojny ustabilizowało sytuację, Aruba znalazła się pod nadzorem amerykańskim. Rafinerie pracowały pełną parą całą wojnę dla aliantów.

W sprawach dalszych reform trzeba było poczekać do 1947 roku, kiedy to do królowej (nadal Wilhelminy) skierowana została kolejna petycja, tym razem w sprawie *separacion*, a właściwie autonomii w ramach Królestwa Niderlandów. Była ona wynikiem długotrwałych demonstracji mieszkańców Aruby, w wyniku których metropolia zgodziła się na podjęcie kilku ważnych decyzji.

¹⁵ http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_Antillen_van_A_tot_Z; http://www.map-nall.com/pl/Mapa-Niderlandy-Karaibskie_1150023.html).

Rys. 4. Aruba

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna

W 1947 roku zdefiniowano pojęcie obywatelstwa Aruby (ustawę przyjęto ostatecznie 15 marca 1952 roku) i utworzono oddzielny okręg wyborczy.

Uchwalony w 1954 roku tzw. Statut Królestwa Niderlandów (o nim poniżej) nie uwzględniał jeszcze w pełni aspiracji społeczeństwa Aruby. Gdy po prawie dwóch dekadach, w 1971 roku, na scenie politycznej Aruby narodził się ruch polityczny, a właściwie partia *De Movimiento Electoral di Pueblo* (MEP, Ludowy Ruch Wyborczy), sprawy nabrały dynamiki. Od początku na sztandarach partii znalazło się hasło specjalnego statusu dla wyspy (j. nid.: *status aparte*) (Oostindie, Klinkers 2001, s. 175 i nast.). Już w 1975 roku MEP stało się największą partią polityczną Aruby. Pod wpływem jej działalności datę niepodległości wyznaczono już na 1976 rok oraz przyjęto najważniejsze symbole suwerenności i niepodległości. I tak, 18 marca uznano za święto narodowe (Dzień Flagi) oraz przyjęto hymn Aruby (j. papiamentu: *Aruba Dushi Tera*, Aruba piękny kraj). Referendum z 1977 roku, przeprowadzone pod wpływem MEP wykazało, że około 60% Arubańczyków chciałoby uzyskać niepodległość. Na wniosek partii politycznych w 1981 roku odbyła się pierwsza konferencja okrągłego stołu, która datę niepodległości przesunęła o kilka lat. Podczas drugiej

konferencji okrągłego stołu w Hadze w 1983 roku uzgodniono, że z dniem 1 stycznia 1986 r. Aruba uzyska w obrębie Królestwa Niderlandów wspomniany wyżej status specjalny (*status aparte*). W dniu 9 sierpnia 1985 roku jednogłośnie przyjęta została konstytucja Aruby, zaś 12 grudnia tego roku fakt nowego statusu Aruby ogłoszony został Dekretem Królowej (*Staatsblad van het Koninkrijk*, 1985, nr 665; *Rijkswet Staatsblad*, 1985, nr 664). Tak więc z dniem 1 stycznia 1986 roku Aruba rozstała się z Antylami Holenderskimi i została uznana za samodzielne i autonomiczne państwo w obrębie Królestwa Niderlandów, z własnym 21-osobowym parlamentem i premierem. Obecny status wyspy jest realizacją postulatów z 1977 roku.

Tak jak w przypadku pozostałych wysp Antyli, głową państwa jest panujący monarcha Niderlandów, reprezentowany przez mianowanego na sześć lat gubernatora, który jednocześnie stoi na czele rządu Aruby. Dnia 6 stycznia 1989 roku na Arubie odbyły się pierwsze wybory, w wyniku których MEP uzyskał dziesięć z dwudziestu jeden miejsc w Parlamencie Aruby i jest największą partią wyspy po dzień dzisiejszy.

2.4. Królestwo Nowego Stylu

Nowy, bipolarny porządek polityczny po drugiej wojnie światowej, powstanie bloku państw komunistycznych, a także silne wpływy partii komunistycznych w Europie Zachodniej, w tym w Niderlandach, zmusiły rząd tego państwa do innego od dotychczasowego ułożenia sobie stosunków z dawnymi koloniami. Już w 1948 roku rozpoczęły się rozmowy z Surinamem i Antylami (początkowo także z Indonezją). Ich wynikiem był uchwalony w 1954 r. tzw. Statut Królestwa Niderlandów (*Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden*), ogłoszony uroczystie 15 grudnia w Sali Rycerskiej (*Ridderzaal*) Drugiej Izby Parlamentu w Hadze. Powstanie tzw. Królestwa Nowego Stylu wyznaczyło nową epokę w dziejach Niderlandów (Sobczyński 2006, s. 125). Statut obejmował początkowo także Nową Gwineę do czasu przekazania jej Indonezji.

Kolejne zmiany w strukturze terytorialnej Królestwa Niderlandów nastąpiły w 1975 roku, gdy Surinam uzyskał niepodległość i przyjął nazwę Republiki Surinamu (Oostindie, Klinkers 2001, s. 73). Następną była wspomniana wyżej Aruba, która od 1986 roku uzyskała status specjalny (*status aparte*), samodzielnego państwa wewnątrz Królestwa Niderlandów. Od tej chwili Królestwo Niderlandów składało się z trzech części: Niderlandów-metropolii (europejskiej części Królestwa), Aruby i Holenderskich Antyli.

W końcu lat 90. XX wieku, w wyniku utrzymującej się złej sytuacji gospodarczej, mieszkańcy i władze wysp wchodzących w skład Antyli Holenderskich znaleźli się w sytuacji bez wyjścia (Żelichowski 2011, s. 79–108). „Pięć wysp występujących do niedzieli jako jeden obszar administracyjny, wygenerowało astronomiczny deficyt budżetowy w wysokości dwóch miliardów euro. Od wielu lat mieszkańcy dwóch większych wysp Curaçao, St. Maarten

i trzech mniejszych Bonaire, St. Eustatius i Saba, nie mogli dojść do porozumienia, kto jest odpowiedzialny za ciągły deficyt finansów. Mniejsi twierdzili, że to wina tych większych i vice versa. Na początku lat 90. zaczęto dyskusję na temat zmiany konstytucji Antyli Holenderskich (...)” – pisał anonimowy polski autor¹⁶.

W wyniku lawinowo narastającego zadłużenia wysp wielu ich mieszkańców znalazło się poniżej granicy ubóstwa, co z kolei spowodowało gwałtowny wzrost przestępczości. Rządowi Antyli nie udało się znaleźć rozwiązań strukturalnej natury, które problemy te pomogłyby rozwiązać, a przynajmniej załagodzić. Na dodatek wyspa Curaçao, na której znajdowała się siedziba rządu, stabilizację swojej sytuacji realizowała kosztem mniejszych wysp i jej rola nieproporcjonalnie wzrastała. Jak pokazała praktyka życia codziennego, Antyle nie były w stanie swoich problemów rozwiązać, ani jako jeden naród (nie powstał), ani jako jedno państwo (konflikt interesów).

Pierwsze kroki w celu nadania nowej formy relacjom państwowym pomiędzy Holenderskimi Antylami i Królestwem Niderlandów w XXI wieku zostały określone w porozumieniu zawartym 22 października 2005 roku. Porozumienie to zostało podpisane przez rząd Niderlandów oraz przedstawicieli rządów wysp Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius i Saby¹⁷. Antyle Holenderskie zdecydowały się na przeprowadzenie referendum. Chodziło o uzyskanie odpowiedzi, czy większość Antylianczyków z wysp Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius i Saba chce pójść swoją drogą, czy też pozostać w związku z metropolią, bądź to w formie większej samodzielności, bądź też bezpośredniego powiązania z Niderlandami.

Wynik referendum wskazał, że Antyle Holenderskie rozpadną się na pięć osobnych terytoriów (Sobczyński 2006, s. 272–273). Z powodów proceduralnych postanowiono odroczyć ten proces, wyznaczając nową rundę rozmów na 15 grudnia 2008 roku. Podczas Konferencji Okrągłego Stołu na wyspie Curaçao, zawarte zostało ostateczne porozumienie w sprawie nowej struktury państwa pomiędzy wyspami stanowiącymi dawne Antyle Holenderskie i rządem Królestwa Niderlandów. Curaçao i Sint-Maarten stać miały się państwami o znacznej autonomii. Bonaire, Sint-Eustatius i Saba (SEB) zapragnęły głębszych związków z Niderlandami i opowiedziały się za statusem „specjalnych gmin” Niderlandów.

¹⁶ mk//gak – <http://www.tvn24.pl/12691,1677299,0,1,antyle-holenderskie-przestaly-istniec,wiadomosc.html> (dostęp: 28.10.2014).

¹⁷ Dokument PDF: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-vanhet-koninkrijk/documenten-en-publicaties/convenanten/2005/10/22/antillen-hoofdlijnenak-ko-ord.html> (dostęp: 28.10.2014).

3. Kluczowy rok 2010

W 2010 roku podczas mowy tronowej wygłaszanej przez królową Beatrix tradycyjnie w trzeci wtorek września, obywatele Królestwa dowiedzieli się, że choć Antyle Holenderskie pozostaną w obrębie Królestwa, Curaçao i Sint Maarten otrzymają status krajów (państw) samodzielnych, zaś wyspy Bonaire, Sint Eustatius i Saba staną się gminami europejskiego państwa niderlandzkiego „*Curaçao i Sint Maarten mogą liczyć na nasze wsparcie w sprawach utrzymania porządku prawnego i dobrego zarządzania*”¹⁸ – informowała monarchini.

Końcowa konferencja okrągłego stołu na temat przyszłości Holenderskich Antyli odbyła się w *Ridderzaal* w Hadze w dniu 9 września 2010 roku. Ostateczny termin ogłoszenia reformy Antyli wyznaczony został na 10 października 2010 roku¹⁹. Tego dnia Aruba, Curaçao i Sint Maarten (skrót ACS) stały się samodzielnymi krajami wchodzącymi w skład Królestwa Niderlandów (w zasadzie już federacji) (Bormann 2005). Wyspy Bonaire, Saba i Sint Eustatius (skrót BES) stały się „specjalnymi gminami” (*bijzonder gemeenten*), wchodzącymi bezpośrednio w skład europejskich Niderlandów i zyskując nową nazwę – Karaibskich Niderlandów (*Caribisch Nederland*).

Antyle Holenderskie przestały ostatecznie istnieć. „*Na Curaçao w stolicy Willemstad o północy, niedzielnego poranka o godzinie szóstej czasu niderlandzkiego flaga antyliańska została opuszczona. W ceremoni na placu Brionplein uczestniczył książę Willem-Alexander i księżniczka Máxima. Rząd Niderlandów reprezentował sekretarz stanu do spraw stosunków z metropolią [Ank] Bijleveld i minister obrony Van Middelkoop. Taka sama oficjalna ceremonia odbyła się na Sint-Maarten. Niderlandzki rząd reprezentował tam minister sprawiedliwości spraw wewnętrznych Hirsch Ballin*”²⁰ – pisał obecny na uroczystości przedstawiciel holenderskiego MSZ.

3.1. Nowe Niderlandy w działaniu

Tak daleko idące zmiany wymagały dużego wsparcia ze strony metropolii. Rząd w Hadze zobowiązał się udzielić wszelkiej pomocy prawnej, instytucjonalnej i finansowej nowej strukturze organizacyjnej Karaibskich Niderlandów. Powstał przejściowy plan pomocy dla ich instytucji na dwa lata, który wszedł

¹⁸ <http://nos.nl/artikel/186321-de-hele-tekst-van-de-troonrede-2010.html> (dostęp: 28.10.2014).

¹⁹ „Netherlands Antilles to cease to exist as a country”, „NRC Handelsblad”, 1 października 2009, http://vorige.nrc.nl/international/article2375096.ece/Netherlands_Antilles_cease_to_exist_as_a_country (dostęp: 28.10.2014).

²⁰ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/documenten-en-publicaties/persberichten/2010/10/10-10-10-nieuw-begin-voor-eilanden-nederlandse-antillen.html> (dostęp: 28.10.2014).

w życie z początkiem 2011 roku. Dotychczasowe prawa obowiązujące na Antylach (kodeks cywilny, kodeks postępowania administracyjnego i kodeks karny itp.) pozostały w mocy jedynie na Curaçao i Sint Maarten. Na Bonaire, Sint Eustatius i Sabie obowiązuje ustawodawstwo miejscowe, które w celu ujednolicenia go z europejską częścią państwa, ma być stopniowo zastępowane ustawodawstwem niderlandzkim.

Centralne ministerstwa na wyspach BES reprezentowane będą przez Państwową Służbę Karaibskich Niderlandów (*Rijksdienst Caribisch Nederland*, RCN). Na Curaçao, Arubie i Sint Maarten utworzona została sieć przedstawicielstw Królestwa Niderlandów, łączących funkcje ambasad i konsulatów.

Dla ułatwienia startu gospodarczego Niderlandy umorzyły 70% długu państwowego Antyli, wynoszącego w końcu 2010 roku sumę 1,7 mld euro. Niderlandy zobowiązane zostały do troski o wszystkich obywateli Królestwa, przez co rozumie się mocny rząd, zdrową gospodarkę, prawidłowo funkcjonujący system sprawiedliwości i dobrą oświatę, ale także skuteczne prawo i zwalczanie przestępczości oraz narkotyków. W celu rozwiązywania powyższych problemów Bonaire, Sint Eustatius i Saba utworzyły jedną służbę policyjną i jedną straż pożarną z centralą przyjmującą meldunki i koordynującą prace tych służb. Utworzone zostało Wspólne Ministerstwo ds. Publicznych (*Gemeenschappelijk Openbaar Ministerie*, GOM) i powołana została jedna Izba Sądownicza dla Aruby, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius i Saby²¹.

Metropolia pozostała też odpowiedzialna za przestrzeganie praw człowieka. W celu wywiązania się z tych zadań rząd w Hadze skierował do tej części Królestwa grupę wykwalifikowanych prawników do pracy w wymiarze sprawiedliwości oraz stworzył Straż Ochrony Wybrzeża Królestwa Niderlandów dla Terytorium Karaibów (*Kustwacht voor het Koninkrijk der Nederlanden in het Caribisch Gebied*) i Zespół Śledczy (*Recherche Samenwerkingsteam*, RST). Zespół RST udziela pomocy prawnej i pomaga służbom policyjnym na Arubie, w Curaçao, Sint-Maarten i na wyspach BES. Ma tam swoje siedziby i podlega miejscowemu oddziałowi GOM. Zespół RST składa się ze stu agentów policyjnych pochodzących z Karaibów i Niderlandów.

Zadaniem Straży jest ściganie przemytu narkotyków, ochrona granicy państwa, kontrola celna przestrzeni morskiej, kontrola środowiska i rybołówstwa oraz zapewnienie bezpiecznej żeglugi. Ponadto bierze ona stały udział w pracach Centrum Ratownictwa i Koordynacji (*Redding- en Coördinatiecentrum*, RCC), zajmującego się m.in. niesieniem pomocy na morzu, obsługą komunikacji radiowej w sytuacji niebezpieczeństwa, a w przypadku katastrof morskich, poszukiwaniem i ratowaniem osób (majątku) nią dotkniętych.

Metropolia wnosi wkład finansowy w rozwój byłych Antyli Holenderskich w postaci programów współpracy. Są one nakierowane na rozwój struktur zarządzania, oświatę, rozwój praworządności i rozwój społeczno-ekonomiczny. Obok

²¹ <http://www.gemhofvanjustitie.org/vestigingen/curacao> (dostęp: 30.10.2014).

tego każda z wysp ma odrębny program współpracy z Królestwem Niderlandów, który nakierowany jest na organizacje pozarządowe (NGO-sy), odgrywające ważną rolę społeczną w takich dziedzinach, jak prawa człowieka, czy walka z ubóstwem.

Finansowanie programów współpracy oparte jest na dwóch istniejących dotąd funduszach:

1. Fundacji Rozwoju Antyli Holenderskich (*Stichting Ontwikkeling Nederlandse Antillen*). Zarządza ona funduszem przeznaczonym przez Niderlandy na wdrażanie w życie programów rządowych w byłych Antylach Holenderskich w zakresie zarządzania, oświaty, rozwój praworządności i rozwój społeczno-ekonomiczny. Na wdrażanie tych programów Niderlandy dostarczać będą środki finansowe w kolejnych transzach.

2. Antylianśkiej Organizacji Współfinansującej (*Antilliaanse Medefinancierings Organisatie*, AMFO), dysponującej funduszem przeznaczonym przez Niderlandy na organizacje NGO w krajach i gminach Karaibskich Niderlandów. Priorytetem dla AMFO jest poprawa perspektyw młodzieży na przyszłość²².

W minionych latach funkcjonował także *Fondo Desaroyo Arubano* (FDA), utworzony przez Niderlandy. Miał za zadanie udzielenie pomocy Arubie w uzyskaniu finansowej równowagi. Według zawartego w 1999 roku porozumienia o stopniowej odbudowie gospodarki Aruby i jej relacji z metropolią, przyjęto dziesięcioletni plan rozwoju. Do 2010 roku Niderlandy na ten cel przeznaczyły 100 mln euro, a Aruba porównywalną wielkość 180 mln arubańskich florenów²³. Z funduszu tego finansowane były m.in. oświata, praworządność i zarządzanie finansami na szczeblu rządowym. Na realizację zaplanowanych projektów Aruba miała czas do 2014 roku²⁴.

3.2. Specjalne gminy, czyli Karaibskie Niderlandy

Wyspy Bonaire, Sint-Eustatius i Saba, jako specjalne gminy Królestwa Niderlandów, weszły w skład struktur tworzących państwo nazywanych *Openbare Lichamen*²⁵, obok prowincji i okręgów wodnych (*waterschappen*)

²² <http://www.gemhofvanjustitie.org/vestigingen/curacao> (dostęp: 30.10.2014).

²³ €1 = Afl 2,3085.

²⁴ <http://www.government.nl/issues/caribbean-parts-of-the-kingdom/role-of-the-netherlands> (dostęp: 30.10.2014).

²⁵ *Openbaar lichaam* (dosłownie „Ciało publiczne”) to struktura państwa, instytucja lub organ podlegający kierownictwu państwa (*overheidsinstelling*) wykonująca określone zadania na określonym terenie. Najważniejsze „Ciała publiczne” to: państwo, prowincje, gminy, waterschappen. Ale także różne organizacje zawodowe lub produkcyjne. Do tej ostatniej grupy odnoszą się art. 134–136 Konstytucji Niderlandów w tłumaczeniu A. Głowackiego, mówiące o publicznych korporacjach zawodowych i produkcyjnych.

(Głowacki 2003, s. 60–63)²⁶. Zasady funkcjonowania tych struktur określa tytuł siódmy Konstytucji Królestwa Niderlandów (Głowacki 2003, s. 58). Obecnie przedstawiciele rządu centralnego w gminach BES posiadają zakres władzy i obowiązków taki sam jak burmistrzowie w Niderlandach. Noszą takie same jak ich koledzy insygnia władzy, tj. łańcuchy symbolizujące sprawowany przez siebie urząd, tradycji nieznanej na wyspach BES. Desygnowani urzędnicy otrzymali łańcuchy wykonane ze srebra i zaprojektowane oraz wykonane przez Perriera Edelsmedena z Diepenheim²⁷.

Z dniem 10 października obowiązywać zaczęło nowe ustawodawstwo tworzone na potrzeby nowej organizacji tej części państwa. Dla uniknięcia chaosu prawnego dotychczasowe ustawy pozostają w mocy do czasu stopniowej wymiany, stosownie do potrzeb. W praktyce oznacza to, że mieszkańcy wysp uzyskali dokładnie takie same prawa jak mieszkańcy Niderlandów, przy czym mogą zachować także swoje własne instytucje, które ważne są dla ich kultury.

Do korzyści wynikających z rozciągnięcia praw Królestwa Niderlandów na wyspy BES zaliczyć należy m.in. powszechne ubezpieczenie zdrowotne, lepszą opiekę medyczną (szpitale specjalistyczne, większą liczbę karettek pogotowia), lepszą infrastrukturę oświatową (szkolenia nauczycieli, nowe metody nauki, nowe budynki szkolne itp.), budownictwo socjalne dla ludności o niskich dochodach, czystą wodę, nowy korpus policji, straży pożarnej, ratunkowej służby medycznej (i centralnego systemu informacji dla tych służb), polepszenie komunikacji lotniczej i obsługi pasażerów oraz prawo do udziału w bezpośrednich wyborach do niższej (Drugiej) Izby Parlamentu.

Od 1 stycznia 2011 roku wspólną walutą BES stał się nowy dolar amerykański²⁸. System bankowy Karaibskich Niderlandów pozwala na posługiwanie się zarówno euro, jak i karaibskimi guldenami (które zastąpią antylianские guldeny będące środkiem płatniczym na Curaçao i Sint Maarten), ale posługiwanie się nimi w gminach BES jest obarczone ryzykiem kursowym²⁹.

²⁶ Okręgi wodne (*Waterschappen*) to unikalne struktury Królestwa Niderlandów (nazywane także *Hoogheemraadschap*), które kierowane są przez odpowiednik znanych w Polsce urzędów do spraw gospodarki wodnej. Ze względu na specyfikę stosunków wodnych w Niderlandach odgrywają one niezwykle ważną rolę przy administrowaniu krajem (powierzonym obszarem), a ich głos jest decydujący w procesie planowania i prowadzenia gospodarki przestrzennej. Zasadę funkcjonowania, *waterschappen* określa art. 133 Konstytucji; <http://nl.wikipedia.org/wiki/Waterschap> (dostęp: 28.10.2014).

²⁷ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/documenten-en-publicaties/persberichten/2010/10/10/nieuwe-ambtsketens-voor-gezaghebbers-boinaire-saba-en-sint-eustatius.html> (dostęp: 28.10.2014).

²⁸ <http://www.rijksdienstcn.com/financien>.

²⁹ Aruba w 1986 roku wprowadziła własną walutę florena arubańskiego (*Arubaanse florin* lub *Arubaanse florijn*), który dzieli się na 100 centów.

Dla dobrego przepływu informacji ustanowiono Państwową Służbę Karaibskich Niderlandów (*De Rijksdienst Caribisch Nederland*, RCN), której przedstawicielstwa reprezentują na Bonaire, Sint Eustatius i Sabie poszczególne ministerstwa Niderlandów.

3.3. Korzyści i ograniczenia

Obywatele Królestwa Niderlandów nie potrzebują wiz na wyjazd wakacyjny do Curaçao, Sint Maarten i Arubę, gdzie mogą przebywać do sześciu miesięcy. Nie potrzebują też zezwolenia na podjęcie pracy. Żeby jednak ją podjąć, konieczne jest wypełnienie druku wyjaśniającego zakres i typ pracy, na podstawie którego wydany zostanie stosowny dokument, tzw. tytuł prawny do pobytu. W przypadku planów osiedlenia się na Curaçao, Sint Maarten czy Arubie konieczne jest uzyskanie pozwolenia od Służby ds. Spraw Ekonomicznych mieszczącej się na Curaçao (*Dienst Economische Zaken*, DEZ).

Osoby podejmujące pracę objęte są obowiązkiem podatkowym, na który składa się podatek od wynagrodzenia oraz odpis na ubezpieczenie. Przedsiębiorstwa nie płacą podatków od zysków i przychodów. Osoby, które przeniosły się z Niderlandów na Curaçao, Sint Maarten lub Arubę nie płacą składki ubezpieczeniowej w Niderlandach, jednakże ich fundusz emerytalny będzie rocznie pomniejszany o 2% ze względu na brak zasilania tego funduszu. Oczywiście pozostaje możliwość ubezpieczenia się i swojej rodziny na własną rękę. Wreszcie, przewidziane jest wprowadzenie ustawowego minimum płacowego, wprowadzenie inspekcji pracy, która zajmie się bezpieczeństwem, przestrzeganiem godzin pracy i samowolą budowlaną oraz wydawaniem pozwoleń na pracę robotnikom zagranicznym.

W wyniku reformy gminy BES weszły do systemu podatkowego Królestwa Niderlandów i utraciły swoją dotychczasową autonomię w tym zakresie. Nowy system finansowy Karaibskich Niderlandów zachowuje w mocy ustawy systemu ekonomicznego dawnych Antyli Holenderskich w zakresie podatków, opłat celnych i akcyzy oraz niektórych działań o charakterze fiskalnym, traktując je jako fundament budowy nowego systemu.

W celu uniknięcia ryzyka podwójnego opodatkowania przewidziano wprowadzenie dwóch mechanizmów harmonizowania podatków płaconych w Niderlandach europejskich i karaibskich oraz w relacjach z państwami trzecimi.

Przy rządach Aruby, Curaçao i Sint Maarten ustanowione zostały wspomniane wyżej przedstawicielstwa Królestwa Niderlandów (skrót RCN). Ich zadaniem jest informowanie ministra spraw zagranicznych Niderlandów o pracach ich rządów oraz przekazywanie informacji zwrotnej. Ponadto ma on obowiązek utrzymywania stałego kontaktu z gabinetami trzech lokalnych rządów, urzędami państwowymi i organizacjami społecznymi, przygotowywanie oficjalnych wizyt ministrów, sekretarzy stanu i delegacji rządowych, a także służenie pomocą Niderlandczykom w przypadku problemów, jakie mogą napotkać na wyspach.

Przedstawicielstwo Niderlandów zobowiązane jest także do przeprowadzenia na swoim terenie wyborów do Parlamentu Krajowego i Europejskiego, czy referendum. Także do udzielania informacji na temat uzyskania prawa jazdy w Niderlandach, poświadczania dokumentów, rozpatrywania wniosków o jednorazowe zapomogi dla weteranów wojennych, świadczenia usług konsularnych posiadaczom paszportów niderlandzkich (przedłużanie ich ważności) oraz nadzór nad osobami aresztowanymi z nakazu lokalnych władz.

Przedstawicielstwo Niderlandów nie pełni wszystkich typowych funkcji ambasady czy konsulatu. Nie wydaje np. dokumentów podróжных i nie udziela wiz. Tym zajmują się biura Gubernatorów Aruby, Curaçao i Sint Maarten. Nie wydaje także zezwoleń na pracę i na pobyt na wyspach. Działalność przedstawicielstwa sprowadza się do pomocy w sytuacjach nadzwyczajnych, jak np. ofiarom przestępstw lub nieszczęśliwych wypadków. Przy czym udzielanie pomocy konsularnej nie jest traktowane jako przysługujące bezwarunkowo prawo, ale w każdym przypadku jest analizowane indywidualnie. O pomoc mogą ubiegać się europejscy Niderlandczycy, którzy nie osiedlili się tu na stałe, posiadacze ważnego niderlandzkiego paszportu dla uchodźców i dla obcokrajowców (*Nederlands vreemdelingenpaspoort*). Pomoc konsularna może zostać udzielona także osobom, które czekając na zakończenie rozpoczętych procedur nie posiadają ważnego prawa pobytu na Curaçao, Sint Maarten i Arubie.

W przypadku wyborów do parlamentu narodowego (Drugiej Izby Parlamentu w Niderlandach) i Parlamentu Europejskiego, prawo do uczestniczenia w nich przysługuje tym wszystkim, którzy mieszkają na terenie Niderlandów minimum 10 lat. Po zarejestrowaniu w przedstawicielstwie głosowanie odbywa się korespondencyjnie.

Weteranom wojennym przysługuje jednorazowa zapomoga w wysokości 500 euro. Za weterana uważa się osobę, która pełniła dwu- do pięcioletnią służbę wojskową w okresie pomiędzy 1 stycznia 1938 – 1 stycznia 1963 roku i brała udział w drugiej wojnie światowej (w Europie i Indiach Holenderskich), a także w wojnie w Nowej Gwinei lub Korei. Z zapomogi tej skorzystać mogą również wdowy po weteranach³⁰.

Rada Ministrów Królestwa Niderlandów w dniu 8 kwietnia 2011 roku mianowała na swojego pierwszego przedstawiciela w Sint-Eustatius ławnika w gminie Haga Wilberta J. Stolta, który funkcję swoją pełnił do 1 maja 2014 roku. Jego następcą został Gilbert Isabella, dotychczasowy przewodniczący frakcji Partii Pracy (*Partij van de Arbeid*, PvdA) w gminnej radzie miasta Utrechtu³¹.

³⁰ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/vertegenwoordiging-van-nederland-in-aruba-curaçao-en-sint-maarten> (dostęp: 28.10.2014).

³¹ <http://www.vngmagazine.nl/archief/16514/gilbert-isabella-nieuwe-rijksvertegenwoordiger-caribisch-nederland> (dostęp: 28.10.2014). Od 1 stycznia 2015 r. funkcję tę będzie pełnić b. dziennikarz Henk Brons (lat 57). <http://www.rijksoverheid.nl/onderwer>

4. Podsumowanie

Konstytucja Królestwa Niderlandów zawiera zbiór zasad funkcjonowania państwa, jego struktur i wartości. Nie określa ona kształtu terytorialnego państwa. Wszystkie te elementy zawiera Statut Królestwa, którego punktem wyjścia jest deklaracja, że wszyscy mieszkańcy Królestwa Niderlandów posiadają jedno (jednakowe) obywatelstwo, jedną głowę państwa (prawnego następcę królowej Juliany) oraz jedno wspólne kierownictwo w zakresie polityki zagranicznej i obronnej. Współpraca na pozostałych obszarach jest możliwa, ale kraje Królestwa są w znacznym stopniu autonomiczne w decydowaniu we własnych sprawach wewnętrznych (Rijkswet van 7 september 2010)³².

Zmiany w Statucie ogłoszone zostały Dekretem Królowej 7 września 2010 r. Zawarto w nich stan organizacyjny państwa po 10 października 2010 r. W wyniku reformy rozwiązane zostały Antyle Holenderskie. Obecnie Królestwo Niderlandów składa się z czterech krajów autonomicznych i trzech gmin specjalnych. Kraje autonomiczne to: Niderlandy, Aruba, Curaçao i Sint Maarten (ACS). Aruba ma status oddzielnego kraju (*een apart land, status aparte*) w Królestwie Niderlandów już od 1986 roku³³. Nowe autonomiczne kraje ACS posiadają własne rządy i parlamenty.

Karaibskie Niderlandy to trzy gminy specjalne (zamorskie): Bonaire, Sint Eustatius i Saba (BES). Zachowały one dwie władze – lokalną i centralną. Ta druga, reprezentująca władze Królestwa Niderlandów (*Nederlandse Rijksoverheid*) w większości przejmie na siebie zadania, jakie miała w dawnych Antylach Holenderskich. Lokalna władza pozostaje pod kontrolą własnych przedstawicieli, Rad Wysp (*Eilandsraad*)³⁴ (rys. 5).

Głową wszystkich czterech krajów i Karaibskich Niderlandów jest król Willem-Alexander. Polityka zagraniczna i obrona państw autonomicznych oraz

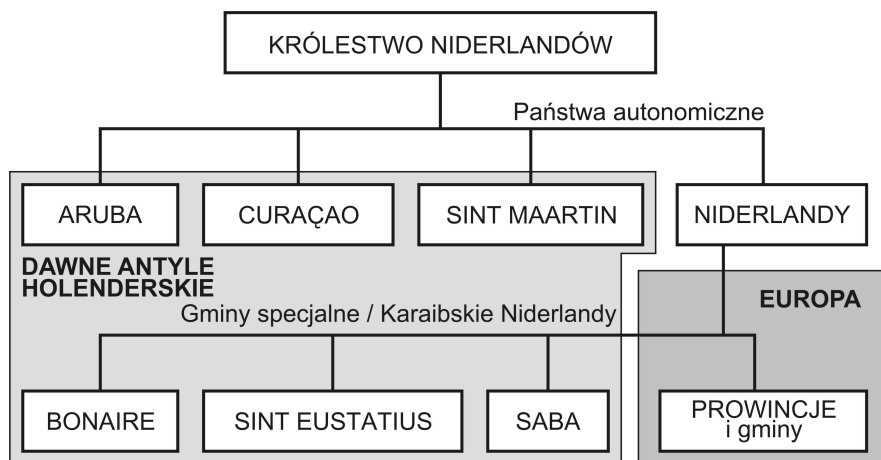
pen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/nieuws/2014/10/03/henk-brons-nieuwe-vertegenwoordiger-van-nederland-in-aruba-curacao-en-sint-maarten.html (dostęp: 30.10.2014).

³² Rijkswet van 7 september 2010 tot wijziging van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden in verband met de wijziging van de staatkundige hoedanigheid van de eilandgebieden van de Nederlandse Antillen (Rijkswet wijziging Statuut in verband met de opheffing van de Nederlandse Antillen), http://wetten.overheid.nl/BWBR0028249/geldigheidsdatum_18-04-2011 (dostęp: 28.10.2014).

³³ <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/vraag-antwoord/hoe-wordt-aruba-bestuurd.html> (dostęp: 28.10.2014).

³⁴ Rada Wyspy (*De Eilandsraad*) jest organem pochodzącym z wyboru. Rada ta kontroluje Kolegium (j. nid.: *College*) Zarządzające i jest porównywalna z niderlandzką Radą Gminną. Rada wybierana jest na cztery lata w tym samym czasie, jak w Niderlandach. Wybrani radni z trzech wysp wspólnie wezmą udział w 2015 roku w wyborach członków Pierwszej Izby Parlamentu Królestwa. W Radzie Wyspy posiadają: Bonaire 9 miejsc oraz Saba i Sint Eustatius po 5 miejsc; http://nl.wikipedia.org/wiki/Regering_van_de_Nederlandse_Antillen (dostęp: 28.10.2014).

Karaibskich Niderlandów pozostała w gestii Królestwa. Realizuje ją jeden minister spraw zagranicznych dla całego Królestwa przy pomocy jednej, centralnej służby zagranicznej. Od 10 października 2010 roku kraje Aruba, Curaçao i Sint Maarten posiadają swoje Departamenty Spraw Zagranicznych (*Directie Buitenlandse Betrekkingen*, DBB), będące oddziałami MSZ na wyspach. Na Sint Maarten nazwa ta jest nieco inna i brzmi: Wydział Spraw Zagranicznych (*Beleidsafdeling Buitenlandse Betrekkingen*, BBB)³⁵.

Rys. 5. Schemat struktury Królestwa Niderlandów po 2010 roku

Źródło: opracowanie własne

Po 10 października 2010 roku na Bonaire, Sint Eustatius i Sabie w użyciu będą nadal języki papiamentu i angielski. Złożono propozycję, aby używanie obu tych języków, jako języków codziennych, zapisać jako prawnie dozwolone³⁶. W przypadku wyspy Sint Eustatius (nazywanej potocznie Statia) w 2014r. zaszła ważna zmiana. Z nowym rokiem szkolnym rząd centralny wyraził zgodę na wprowadzenie do szkół języka angielskiego, jako języka oficjalnego. Język niderlandzki nie będzie już językiem obowiązkowym³⁷.

Na Bonaire, Sint Eustatius i Sabie z dniem 1 stycznia 2011 roku, w miejsce guldena antylianckiego (*Antilliaanse Gulden*) oficjalnym środkiem płatniczym stał się dolar amerykański. W krajach Curaçao i Sint Maarten głównym

³⁵ Dok. PDF. Informatie over staatkundige herstructuering van 10 oktober 2010 (dostęp: 28.10.2014).

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Caribisch Nederland-week in Den Haag, 19 czerwca 2014, <http://caribischnetwerk.ntr.nl/2014/06/19/praktische-resultaten-tijdens-caribisch-nederland-week/> (dostęp: 28.10.2014).

środkiem płatniczym pozostaje gulden antyliański, do czasu wprowadzenia karaibskiego guldena³⁸.

Królestwo Niderlandów jest członkiem Unii Europejskiej. Nie oznacza to jednak, że cały pakiet ustaw z tym związanych rozciąga się na wszystkie kraje Niderlandów. Aruba, Curaçao i Sint Maarten posiadają status krajów (terytoriów) zamorskich³⁹. Obecny związek Niderlandów z Unią Europejską daje im rozliczne korzyści, np. z eksportu dóbr do krajów Unii. W październiku 2008 r. kraje te przystąpiły do Porozumienia o Partnerstwie Gospodarczym (*Economic Partnership Agreement*, EPA) zawartego pomiędzy Unią Europejską a Krajami Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP). Reformy zachodzące w państwie nie mają wpływu na relacje Królestwa Niderlandów z Unią Europejską.

LITERATURA

- Balicki J., Bogucka M., 1989, *Historia Holandii*, Ossolineum, Wrocław.
- Bormann C., 2005, *Het Statuut voor het Koninkrijk door...*, Kluwer.
- Boxer Ch.R., 1980, *Morskie imperium Holandii 1600–1800*, Wydawnictwo Morskie, Gdańsk.
- Buddingh H., 1995, *Geschiedenis van Suriname*, Het Spectrum, Utrecht.
- Dold L. (red.), 2001, *Atjeh. De verbeelding van een koloniale oorlog*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam.
- Ferro M., 1997, *Historia Kolonizacji*, Bellona, Warszawa.
- Głowacki A., 2003, *Konstytucja Królestwa Holandii*, Tłumaczenie i wstęp..., Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa.
- Goslinga C.Ch., 1985, *The Dutch in the Caribbean and in the Guianas 1680–1791*, Van Gorcum and Co., Assen.
- Hoff M.C., 1998, *Het misplaatste Oranje Boven-gevoel. Het falen van het militaire systeem in Nederland en Nederlands-Indië: 1825–1995*, Longman, Amsterdam.
- Laskowska N., 2012, *Indonezja*, Seria: *Historia państw świata w XX i XXI wieku*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa.
- Oostindie G., Klinkers I., 2001, *Het Koninkrijk in de Caraïben. Een korte geschiedenis van het Nederlandse dekolonisatiebeleid 1940–2000*, Amsterdam University Press, Amsterdam.
- „Rijkswet Staatsblad”, 1985, nr 664.

³⁸ <http://taxoasis.wordpress.com/2011/01/22/antyle-holenderskie-nie-istnieja/> (dostęp: 28.10.2014).

³⁹ Status ten przysługuje terytoriom autonomicznym mającym specjalne powiązania z jednym z państw członkowskich Unii Europejskiej. Ich relacje z UE są regulowane Artykułami 182–188 Traktatów Rzymskich. Status ten wynika z faktu, że z przyczyn geograficznych, instytucjonalnych oraz ekonomicznych nie są one objęte wszystkimi postanowieniami traktatów wspólnotowych. Mogą natomiast korzystać z tych samych preferencji i funduszy, jakie przysługują państwom AKP (Kraje Afryki, Karaibów i Pacyfiku). Są to: dostęp do rynku europejskiego, pomoc finansowa i techniczna z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR).

- Sobczyński M., 2006, *Państwa i terytoria zależne. Ujęcie geograficzno-polityczne*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Sroka A., 2008, *Hiszpańska droga do federalizmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- „Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden”, 1985, nr 665.
- Vandeputte O., Koch J., 1995, *Niderlandzki. Język dwudziestu milionów Holendrów i Flamandów*, Stichting Ons Erfdeel vzw, Rekkem.
- Wesseling H.L., 1995, *Indië verloren, rampspoed geboren en andere opstellen over de geschiedenis van de Europese expansie*, Ooievaar Pockethouse, Amsterdam.
- Zumthor P., 1968, *Życie codzienne w Holandii*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Żelichowski R. (red.), 2011, *Terytoria zamorskie Wielkiej Brytanii, Francji, Niderlandów oraz europejskie terytoria specjalne a Unia Europejska*, ISP PAN, Warszawa, s. 79–108.

Źródła internetowe

- <http://www.government.nl/issues/caribbean-parts-of-the-kingdom/role-of-the-netherlands>.
- <http://caribischnetwerk.ntr.nl/2014/06/19/praktische-resultaten-tijdens-caribisch-nederland-week/>.
- <http://taxoasis.wordpress.com/2011/01/22/antyle-holenderskie-nie-istnieja/>.
- http://vorige.nrc.nl/international/article2375096.ece/Netherlands_Antilles_cease_to_exist_as_a_countr.
- http://wetten.overheid.nl/BWBR0028249/geldigheidsdatum_18-04-2011.
- <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/verantwoordelijkheden-nederland-aruba-curacao-en-sint-maarten>.
- <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/nieuws/2014/10/03/henk-brons-nieuwe-vertegenwoordiger-van-nederland-in-aruba-curacao-en-sint-maarten.html>.
- <http://www.rijksdienstcn.com/financien>.
- <http://www.gemhofvanjustitie.org/vestigingen/curacao>.
- <http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/europa/niderlandy/?printMode=true>.
- http://www.mapnall.com/pl/Mapa-Niderlandy-Karaibskie_1150023.html.
- [http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/\[stosowne zakładki\]](http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/[stosowne zakładki]).
- <http://nos.nl/artikel/186321-de-hele-tekst-van-de-troonrede-2010.html>.
- <http://www.tvn24.pl/12691,1677299,0,1,antyle-holenderskie-przestaly-istniec,wiadomosc.html>.
- <http://www.vngmagazine.nl/archief/16514/gilbert-isabella-nieuwe-rijksvertegenwoordiger-caribisch-nederland>.

NEW GOVERNANCE IN DUTCH ANTILLES

Abstract

As a result of the constitutional reform carried out in the Kingdom of the Netherlands in October 2010, existing Netherlands Antilles have been resolved. Currently, the Kingdom of the Netherlands consists of four autonomous states: the Kingdom of the Netherlands, Aruba, Curaçao and Sint Maarten, along with three special municipalities: Bonaire, Sint Eustatius and Saba (BES). The special municipalities now bear the name of the Caribbean Netherlands (Caribisch Nederland). The new autonomous countries have their own governments and parliaments. Special municipalities have two levels of authorities. The first one representing the central authorities of the Kingdom of the Netherlands and the second, local authority exercised by the representatives of the Islands Council (Eilandsraad).

The head of the state is King Willem-Alexander. The foreign policy and defense of the Caribbean Netherlands remain the responsibility of the Kingdom of the Netherlands with one Minister of Foreign Affairs and one single foreign service. The countries Aruba, Curaçao and Sint Maarten have their Foreign Affairs Departments. On Sint Maarten, this name is a bit different and sounds more like "Department" of Foreign Affairs.

Effective 1 January 2011 for Bonaire, Sint Eustatius and Saba, the official tender became the U.S. dollar. In the countries of Curaçao and Sint Maarten, the Antillian Guilder (Antilliaanse Gulden) remains in circulation until the Caribbean Guilder will be introduced.

The Kingdom of the Netherlands is a member of the European Union. Aruba, Curaçao and Sint Maarten have the status of overseas countries and territories of the EU and, thus, are not part of the EU.

The name Caribbean Netherlands does not include autonomous countries and it refers only to those Caribbean islands that are administrative divisions of the Kingdom of the Netherlands. The name Dutch Caribbean refers to all the Caribbean islands within the Kingdom of the Netherlands.

Key words: *Caribbean Netherlands, Netherlands Antilles, new political status, EU overseas territories*

Prof. ISP PAN, dr hab. Ryszard Żelichowski
Zakład Europeistyki
Instytut Studiów Politycznych PAN